

INSTITUCIONALNI OBLICI ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

UDK 342.721:343.121(497.6)(043.3)

I. METODOLOŠKI I UVODNI DIO UDK

1. Uvod u problematiku istraživanja

„Šta su zapravo ljudska prava. Ljudska prava su osnovna moralna prava svih ljudi koja su neophodna za život sa ljudskim dostojanstvom. Iz tog razloga, ova prava su univerzalna, neotuđiva, urođena i nedjeljiva. Da bi se ostvarila, prava moraju da budu ustanovljena i kodifikovana u međunarodnom, regionalnom i nacionalnom pravnom sistemu¹..“

Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila je² Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima „kao zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije da bi svaki pojedinac i svaki organ društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, težio da učenjem i vaspitavanjem doprinese poštovanju ovih prava i sloboda da bi se postupnim unutrašnjim i međunarodnim mjerama obezbijedilo njihovo opšte i stvarno priznanje i poštovanje kako među narodima samih država članica, tako i među narodima onih teritorija koje su pod njihovom upravom,³.

Ustav Bosne i Hercegovine, ali i ustavi Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine značajnu pažnju su posvetili garantovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda gotovo na isti način kako to definiše Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ustav Bosne i Hercegovine preuzima prava i slobode garantovane Konvencijom, te dalje utvrđuje da se prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i njenim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, te da Konvencija ima prioritet u primjeni u odnosu na domaće zakonodavstvo.

Nesporno je, dakle, da je Ustav postavio garancije, međutim, postavlja se pitanje da li je istovremeno obezbijedio i mehanizme za zaštitu tako garantovanih prava. Da li je i u kojoj mjeri zakonodavac prepoznao potrebu da tu problematiku u normativnom smislu dovede do

---

¹ Matić, Goran, Standardi ljudskih prava i pravo na život, Pravni život, 12/06, str. 916.

² Usvojena i proglašena rezolucijom skupštine Ujedinjenih nacija 217A (III) od 10. decembra 1948.

³ Vešović, Milan, Zbirka dokumenata o ljudskim pravima i slobodama, Beograd, 1998, Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka, Uvod, stav 8.

kraja, odnosno da prava garantovana Ustavom dovede na nivo prihvaćenih pravila i principa zemalja sa razvijenom demokratijom i vladavinom prava.

Upravo taj vječiti raskorak između normativnog i stvarnog, proklamovanog i dostupnog, bio je motiv istraživaču da sagleda stvarne institucionalne mogućnosti zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini prije svega kroz zakonsko definisanje samih institucija, a zatim načina i mogućnosti njihovog praktičnog djelovanja u okviru postojećih ustavnih rješenja.

Utvrđena tema istraživanja je vrlo zahtjevna, ali istovremeno i vrlo aktuelna. Prvo iz razloga što su ljudska prava, njihovo ostvarivanje i zaštita prisutni svakodnevno i kod svih, i kod građana, institucija, pravnih stručnjaka, i drugo, što je vrlo važno, jeste da kvalitet ostvarivanja i zaštite ustavom garantovanih prava – a ne kvantitet normativnog proklamovanja, predstavlja osnov na kojem se zasniva svaka demokratska zemlja. A to je put kojim Bosna i Hercegovina mora ići i taj put nema alternativu.

Međutim, da bi se taj put obezbijedio i da bi se osiguralo ostvarivanje ustavom zagantovanih prava, neophodni su efikasni institucionalni mehanizmi koji će omogućiti njihovu zaštitu. To u prvom redu znači da Ustav, garantujući prava i slobode građana, istovremeno mora garantovati i nezavisne institucije, kao mehanizme zaštite tih prava i sloboda građana. Nezavisne institucije moraju biti nezavisne u pravom smislu te riječi, moraju biti samostalne i iznad svega profesionalne, kako bi u skladu sa Ustavom i na osnovu zakona koji jasno definiše njihovu poziciju u pravnom sistemu mogle odgovoriti svom zadatku.

Pitanje je, dakle, da li su Bosna i Hercegovina i njeni entiteti prepoznali potrebu i u datim uslovima preuzeli svoju ustavnu obavezu i odgovornost u uspostavljanju efikasnih mehanizama zaštite kako bi građanima njihova prava bila ne samo pravno garantovana već i pravno zaštićena, odnosno da bi bila ostvariva. Pravno uređeni i efikasni mehanizmi zaštite su jedini način da se građanima vrati povjerenje u institucije sistema i istovremeno jedini način da normativno uređena ravnopravnost eliminiše stvarnu i postojeću nejednakost građana. Izbor teme nije bio ni jednostavan ni lak. Osnovni motiv koji je opredijelio izbor teme jeste aktuelnost problema i potreba da se problem dodatno aktuelizira, te da doprinos njegovom daljem rješavanju. Tema je istovremeno i interesantna jer treba da, pored ostalog, analizira i „novo i u onom što nije novo,,⁴.

---

⁴ Zakić, Milorad, Metodologija naučno istraživačkog rada, Banja Luka, 2000, str. 26.

S obzirom na to da je cilj svakog istraživanja primjena rezultata do kojih se istraživanjem dođe, to bi i rezultati ovog rada trebali dati doprinos nastojanjima institucija Bosne i Hercegovine i njenih entiteta, da na putu prema Evropskoj uniji usklade svoje zakonodavstvo sa standardima demokratski razvijenih zemalja, prije svega u oblasti zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda i preuzmu pozitivnu praksu i iskustva zemalja u ovoj oblasti.

2. Predmet i cilj istraživanja

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, utvrdila njenu direktnu primjenu i dala joj proriteta nad svim drugim zakonima u Bosni i Hercegovini.

Katalog ljudskih prava iz Evropske konvencije i njenih protokola sastavni je dio Ustava Bosne i Hercegovine, iz čega jasno proizilazi da je međunarodno pravo o ljudskim pravima dio pravnog sistema Bosne i Hercegovine.

Međutim, praksa pokazuje da „nije dovoljno samo propisati norme ponašanja iz oblasti ljudskih prava i sloboda. Važnije od toga je stvoriti institucije, administrativne i sudske mehanizme nadzora da bi se propisana ljudska prava i realizovala u društvenoj praksi,⁵. Najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava garantovan je Ustavom Bosne i Hercegovine, a pri tome je broj žalbi građana upućen institucijama za zaštitu ljudskih prava na svim nivoima, svake godine sve veći. Očito je, dakle, da postoje sistemske nedorečenosti u društvu u kojem građani imaju pravo na Ustavom garantovana prava, ali ne i efikasnu zaštitu za njihovo ostvarivanje.

Iz postavljenog i definisanog problema istraživanja proizilazi i predmet istraživanja, koji se prije svega odnosi na normativno uređenje institucionalne zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini i mogućnosti za unapređenje pozitivnopravnih rješenja s obzirom na rezultate istraživanja.

Ovako definisan predmet istraživanja zahtijeva da u radu budu obrađeni odnosi između normativnog i stvarnog, s obzirom na jednu od hipoteza rada, da je uz normativne nedostatke pravnog i političkog sistema Bosne i Hercegovine u zaštiti ljudskih prava, problem izražen upravo u ostvarivanju i zaštiti prava, odnosno u različitom pristupu „čuvara pravnog poretka,, zaštiti građana.

---

⁵ Todorović, Ljubo, Ljudska prava u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, Sarajevo, 2004, str. 11–42.

Rad će se bazirati na ustavnim rješenjima i garancijama ljudskih prava i osnovnih sloboda kako su one definisane Ustavom Bosne i Hercegovine, ustavima Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, njihovom odnosu prema Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, te međunarodnim ugovorima iz Aneksa I Ustava Bosne i Hercegovine. Ustavni sudovi države i njenih entiteta kao čuvari pravnog poretka, nezaobilazan su dio rada; prije svega njihova uloga i nadležnosti u zaštiti ljudskih prava, te mehanizmi nadzora koji im stoje na raspolaganju za izvršenje njihovih odluka.

Pored toga nužnim se nameće podsjetiti i na istorijat razvoja ljudskih prava, uspostavljene mehanizme zaštite na međunarodnom i regionalnom planu, značaj nevladinih organizacija i njihov doprinos unapređenju zaštite ljudskih prava.

3. Utvrđivanje hipoteze

„Hipoteza je misaona pretpostavka u obliku pojmova i stavova o mogućim činjenicama budućeg saznanja ka neotkrivenim svojstvima, tj. njihovim svojstvima, odnosima, uslovima nastanka, promjene ili razvoja.⁶„

Hipoteza je naša pretpostavka koja je prisutna sve vrijeme istraživanja i koja nas u stvari tjera da pretpostavku koju imamo istraživanjem dokažemo. Ona nas vodi do cilja koji smo radom postavili, do rješenja problema istraživanja. Imajući u vidu značaj hipoteze i njenu funkciju u svakom istraživačkom radu, te predmet našeg istraživanja, došli smo do formulisanja hipoteze koja glasi:

- Bosna i Hercegovina i oba njena entiteta, obezbijediće, prema Ustavu, najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava, međutim, i sam Ustav u svom normativnom dijelu ostao je nedorečen, nedovoljno jasan i precizan.
- Funcionisanje institucija za zaštitu ljudskih prava na nivou Bosne i Hercegovine nije zasnovano na jasnim pravnim pravilima i zakonskim ovlaštenjima.
- Bosna i Hercegovina još uvijek nije obezbjedila potrebne uslove za efikasno djelovanje mehanizama za zaštitu ljudskih prava, koji su jedini garant da se normativno uspostavljena ravnopravnost građana realizuje i u praksi,
- Zakonodavac nije odgovorio svojoj ustavnoj obavezi i postojeća zakonska rješenja u oblasti ljudskih prava uskladio sa „najvišim nivoom međunarodno priznatih ljudskih prava,,.

---

⁶ Šešić, Bogdan, Opšta metodologija, Beograd, 1974, str. 272.

Istraživanje će pokazati da li je hipoteza dobro postavljena ili ne. Bez obzira da li će ona biti potvrđena ili odbačena, istraživanje će problem približiti istini i time dati podsticaj daljim razmišljanjima o ovoj problematici.

4. Metode istraživanja

„Naučnim metodom se naziva obično skup raznih postupaka i procesa pomoću kojih se dolazi do naučnih saznanja i istina.⁷„

To je put koji za polaznu tačku ima postojeće znanje, a kao krajnju – postavljeni cilj istraživanja.

Metoda je, dakle, putokaz koji istraživača vodi do cilja, zato se danas s pravom ističe da su brižljivo odabrane i adekvatne metode osnovni preduslov za uspjeh naučnog rada. Zato će u ovom radu biti korištene one metode koje će nas dovesti do naučnih saznanja i navedenog cilja istraživanja.

Izbor metoda s obzirom na temu rada usklađen je sa predmetom istraživanja, tako da su u radu korištene sljedeće metode:

- dijalektička metoda u radu je korištena kao generalna i opšta osnova za sve druge metode i rad u cjelini. Ovom metodom, koja podrazumijeva postavljanje teze, doći ćemo do sinteze i konačnog rezultata;
- normativnom metodom istraživali smo formalnu stranu prava, normativno garantovanje ljudskih prava i funkcionisanje institucija za njihovu zaštitu;
- komparativnom metodom izvršili smo poređenje ustavnih garancija ljudskih prava i mehanizama za njihovu zaštitu u zemljama iz okruženja;
- dogmatska metoda, koja se vrlo često naziva i pravno logička metoda, korištena je radi istraživanja neprikosnovenih stavova ovlaštenih autoriteta u zaštiti prava građana.

Navedene metode su korištene uglavnom komparativno, i bez obzira što su neke korištene više a neke manje, sve su u značajnoj mjeri doprinijele uspješnosti ovog rada.

---

⁷ Šamić, Midhat, Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo, 1972, str. 14.

5. Izvori saznanja

Kvalitet izvora saznanja dobrim dijelom određen je već samim izborom teme. Izabrana tema i postavljeni problem imaju dovoljno izvora koji mogu biti osnova za njeno uspješno istraživanje i obradu teme.

Prvu grupu izvora čine ustavni tekstovi i zakonski propisi Bosne i Hercegovine i njenih entiteta.

Drugu grupu izvora čini međunarodni i regionalni dokumenti o ljudskim pravima i slobodama, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i međunarodni ugovori o zaštiti ljudskih prava koji su sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine. /Aneks I/ Treću grupu izvora čini stručna literatura poznatih i priznatih autora koji su u fokusu svog istraživačkog rada imali ljudska prava i osnovne slobode, njihovo ostvarivanje i njihovu zaštitu – monografije, zbornici, časopisi.

Četvrtu grupu izvora saznanja čine odluke sudova, opšti akti institucija, arhive organa i institucija za zaštitu ljudskih prava.

6. Područje i okvir djelovanja

Područje istraživanja može biti odeđeno na različite načine.

U ovom radu, područje i okvir istraživanja određen je praktično izborom same teme rada – institucionalni oblici zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. I kretaće se u okviru ustavnopravne nauke i prakse, te političko-pravnog sistema.

Sa užeg stručnog stanovišta istraživanje će obuhvatiti problematiku ustavnih garancija ljudskih prava, uloge ustavnih sudova kao čuvara pravnog poretka u zaštiti prava građana, te uloge međunarodnih i regionalnih mehanizama u zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

S obzirom na postavljeni problem, definisan predmet i cilj istraživanja, ovom istraživanju nisu ni mogle unaprijed biti postavljena ograničenja ni metodološki ni teorijski. Okvir i područje istraživanja određeni su samo naučnom oblašću kao smjernica istraživaču i samo iz razloga da na svom istraživačkom putu, u materiji koja je vrlo složena i zahtjevna, ne odluta od unaprijed utvrđenog cilja.

Radi se, dakle, o okviru i granicama postavljenog istraživačkog problema. Istraživanje će se vršiti na području Bosne i Hercegovine, ali će kroz dostupne odluke obuhvatiti i praksu Evropskog suda u Strazburu.